

אם כי בכל אחד מן הדינים המוזכרים ישנו מקור וטעם פרטי לעצמו, אך כמדומה ניתן לראות בזה קן כללי לשיטתו.

'כולה ר' יהודה היא ותרי תנאי אליבא דר"י'. ומחלוקתם היא האם כוונתו לקרבנות הקרבים בירושלים או לעיר עצמה, כלומר לבתים, לעצים ואבנים (ר"ן ורשב"א ותורי"ד, עפ"י הירושלמי). ויש מפרשים שהנידון הוא האם חומותיה ומגדליה נבנים ממעות שירי הלשכה והרי הן קדושות, אם לאו (ע' בפירוש הרא"ש וברש"י וריטב"א. והתוס' כתבו שאפילו אם נבנים מתרומת הלשכה, אין דעת הנודר לכך אלא דעתו להתפס על ירושלים שהיא קדושה משאר הארץ, ואין זה דבר הנדור).

דף יב

'איזהו איסר האמור בתורה, אמר הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו...' – שאם מאיש כי ידר נדר הייתי אומר עד שיתפסנו בדבר הנדור מכל העולם, בדומה לקרבן האסור לכל, לכך בא הכתוב לאסור אסר על נפשו שאפילו אם התפס בנדר האסור רק לו – הרי זו התפסה (עפ"י רשב"א; ר"ן יד. ועוד).

'הריני שלא אוכל בשר...' לשיטת רבנו תם והרשב"א ועוד ראשונים, לשון זו אינה בדוקא שהרי נדר בלשון שבועה אינו נחשב כלל לשיטתם אלא מדובר שאסר הבשר עליו. או שאמר סתם 'הרי עלי יום זה כיום שמת בו...'.

ושיטת הרמב"ן שאף בלשון 'שלא אוכל בשר' מועיל מדין יד, כאילו אמר הרי עלי בשר זה בקונם שכתוצאה מכך לא אוכל אותו (וכן משמע מלשון הרמב"ן בפירושו על התורה שהאומר בנדר שאיני עושה סוכה [ולגרסה אחרת: סוכה שאיני עושה] וכיו"ב – חל הנדר. וע' ר"ן לעיל ב: ורשב"א שם ולהלן יד: שו"ת הרשב"א ח"ה רל; מאירי; ראשונים שבועות כ; חזו"א אה"ע קלו לדרך ה' סק"ח).

'כיום שמת בו אביו, כיום שמת בו רבו'. מכאן 'קצת סמך' למה שכתבו הפוסקים (מובא בשו"ע או"ח תקסח; רמ"א יו"ד תב, יב) שמצוה להתענות ביום שמת בו אביו (תורת חיים שבועות כ.). וממילא נשמע שהוא הדין ביום פטירת רבו (גליון הרעק"א ביו"ד שם).

ושני טעמים למנהג זה; לפי שבאותו יום איתרע מזלו, וטובה לו התענית לכפרה. ועוד, בתענית זו מכפר על הנפטר, על אביו או על רבו (שו"ת מהר"י מינץ ט).

גם יש לדייק מכאן, כפי שפסקו הפוסקים (שו"ע או"ח תקסח; רמ"א יו"ד תב, יב) שיום השנה, לענין אמירת קדיש ותענית וכו', נקבע לפי יום המיתה ולא יום הקבורה, אף כי לענין אבלות שבעה, ושלישים וי"ב חודש – הולכים אחר הקבורה (שו"ת יפה נוף לרבי יצחק מזיא (חי באשכנז במאה הרביעית לאלף השישי) יו"ד קנד. אם כי יש לדחות דלאו דוקא הוא. תדע, לדעת האומרים שגדליה נהרג בר"ה – ע' רד"ק ירמיה מא, א; ב"י או"ח סוף תקמ"ט בשם רבנו ירוחם, ועוד – ודאי שכוונתו ליום שאנו מציינים את הריגתו (ע' שבועות כ) ולא ליום הריגתו ממש).

'כחלת אהרן וכתרומתו'. כמה טעמים נאמרו לכך שאין התרומה נחשבת 'דבר הנדור' הגם שחלה על ידי אמירת פיו; –

– מפני שאינה באה בנדר ובנדבה [ושונה מחטאת ואשם שנתרבו להתפסה מפני שפעמים באים בנדר – בקרבנות הנזיר] (רמב"ם);

– מפני שאינה אסורה לזרים אלא מחמת שהתורה זיכתה אותה לכהן והרי התרומה כנכסיו, שהרי מאכילה לעבדיו ולשפחותיו [ובזה שונה היא מבכור שנחשב דבר הנדור, שהבכור אינו נאכל אלא לזכרי כהונה ולא לשאר בני הבית. ואעפ"י שהמתפיס במעשר בהמה אסור הגם שמותר לכל אדם באכילה – שונה שם שלא היו הבהמות אסורות מקודם, וקריאת השם באה מצד עצמו, ולאסור העשירי להיותו קרבן – הלכך נחשב 'דבר הנדור' אלא שהתורה זיכתה אותו לבעלים. עפ"י רשב"א ומאירי].

– מפני שאינה אסורה לכל, הלכך אין זה 'דבר הנדור' (ר"ן. כלומר וכו"ה בר"ן יג:), הואיל והוא קורא שם 'תרומה' בסתם והרי דין התרומה להאכל לכהן, אין איסור אכילת הור כולל בדבריו שהרי לא פירש בדבריו החילוק בין כהן לזר, רק התורה היא שאסרה אכילתה לזרים, והוא באמירתו רק מיחל שם 'תרומה'.

– מפני שדיבור פיו לא אסר כלום שהרי קודם קריאת שם היו הפירות אסורים משום טבל, וההפרשה אינה אלא חלות התר לשייריים (תוס' ורא"ש; ריטב"א יח: וע' גם בפהרא"ש שם ד"ה ואם כמעשר).

א. כבר האריכו האחרונים בגדר איסור טבל; האם הוא נובע משום תערובת תרומה שבו, וכפי הנראה מרש"י יבמות פו. [אלא שלאחר ההפרשה הותר האיסור לכהנים ונשאר על הזרים], או שני איסורים מחולקים הם, וכשמפריש פוקע איסור טבל וחל איסור אחר. ויש שהביאו להוכיח כהצד הראשון מדברי הרא"ש (ע' עונג יום טוב קיד, קיא; אתון דאורייתא ב. ועתוס' סוכה לה. ד"ה אתיא. וצ"ע מתוס' יבמות פו. וכן שמעתי להוכיח מהגר"מ וינגלר שליט"א מדברי הרמב"ן פ"ו דגטין שאפשר לתרום משל חברו על של חברו מדין זכיה, ולכאורה קשה הלא אין זכים 'מאדם' אלא 'לאדם' וכיצד יכול ליתן מפירות חברו לכהן – אלא משמע שגם בעודם טבל מעורבת בהם התרומה).

אך אין זה מוכרח, שיש לפרש כוונתו ש'דבר הנדור' הוא רק זה שהיה הדבר מותר מקודם ונאסר ע"י האדם, שענין ההתפסה הוא כמו שהיה יכול לאסור את הדבר ההוא כן אוסר את זה, משא"כ בתרומה מעולם היה שם איסור (ע' מנחת שלמה ס, ד).

ב. בשו"ת אמרי ישראל (ח"ב צו) כתב על פי סברת הרא"ש שהמפריש תרומות ומעשרות בשבת מפירות טבל, אינו עובר משום 'מקדיש' מאחר ואינו מיחל איסור אלא אדרבה עושה התר, ורק משום 'מתקן' אסור. ואולם מפירות שלא נטבלו כגון שלא ראו פני הבית – עובר משום 'מקדיש'. ובשבט הלוי (ח"ד לח) נטה מדבריו וסבר שבכל אופן אסור משום מקדיש.

ויש להעיר לסברת האמרי-ישר לחלק אם נטבלו הפירות אם לאו, הכי נאמר שהמתפיס על תרומת פירות שלא נטבלו כגון שלא ראו פני הבית, יחשב כמתפיס בדבר הנדור – אך נראה לכאורה שמ"מ יש בפירות איסור טבל בכה, וקריאת השם אינה אלא מבררת, ואם כן לפי סברתו שהשוה דין 'מקדיש' בשבת לסברת הרא"ש, אף תורם פירות שלא נטבלו אין בזה דין 'מקדיש' והרי ברמב"ם מבואר שאסור משום מקדיש, וא"כ י"ל שהוא הדין בפירות טבולים.

– טעם נוסף יתכן (עפ"י דברי הר"ן בשבועות), שרק בהקדש יש התפסה מפני שהוא דבר העושה חליפין [ואף בסוגי הקדש שאין בהם פדיון והחלפה כגון מעשר בהמה או חרמים, מ"מ שם 'קודש' עליהם ובקודש מצינו ענין החלפה], משא"כ תרומה (כן צדד בשו"ת שבט הלוי ח"ב קי וח"ג קעא. יש להעיר שאף תרומה נקראת 'קודש' אלא הכוונה כנראה לקדושת קרבן וקנין גבוה שאינה בתרומה. ובעצם עיקר הטעם נמצא בראב"ד (בהשגות פ"א, הובא ברשב"א) – שאין התפסה אלא בקרבן, משא"כ תרומה שהיא נכסי כהן).

דף יג

'זמאן דאסר, בכור נמי מתפיסו בנדר הוא...'. יש להבין הרי סוף סוף אין הקדשת האדם פועלת מאומה ולמה נחשב הוא כדבר הנדור? ועוד, מסתימת דברי רבי יעקב נראה שהוא הדין אם התפיס בבכור טרם